

Egy könyv Ivo Andrićról

A modern jugoszláv irodalom nagy felfedezése Ivo Andrić. Paradoxannak hangzik, hogy egy író, — akinek első kötete még a tizek évek végén jelent meg, azután több regénye és elbeszélés-kötete látott napvilágot, s a jugoszláv irodalom legnagyobb írói közé sorolták —, csak most fedeznek fel, egy hosszú írói pálya delén túl.

Džadzić Petar esszéje, ez a két-százhuszonhét oldalas könyv, a felfedezés erejével hat. A közvélemény eddig Andrićot a szó klasz-szikus értelmében realista írónak tartotta, s e tanulmány most egyszerre egy egzisztencialista író-t fedez fel benne, akinek műveiben az élet és álom érdekes kettőssége uralkodik, aki a realista, külső-máz alatt forró és »átkozott« világokat rejteget. Az elemzés nyomán egy nyugtalan, kísértetekkel, harcokkal teli emberi világ tárul fel előttünk.

A fiatal kritikus nagy erudíció-val fejti le a realizmus kérgét az író művéről. E kéreg alatt Andrić szavait és a kritikust idézve a »nagyapák öröksége« él tovább, mint valami állandóság, mint Andrić kedvenc motívumai: hidak és hegyek, amelyek ebben az új interpretációban a maguk állan-

dóságával, a tartósságával, időtlen-ségével az író mondanivalójának szimbólumai. E tanulmányt olvasva döbbenünk rá, hogy amikor az író múlt Bosznijának szelid talaján járunk, tulajdonképpen vulkánok, égő és minden pillanatban kitrobbanó mélységek fölött sétálunk. Az egyszerű történetek tele vannak szimbólumokkal, és az író meg hasonlottsága ütközik ki a történetekből: az író az »egyéni igazság« és a »világ igazsága« közötti ellentétek hálójában vergődik.

Džadzić megkísérli megmagyarázni Andrić különös vezárlmát a történelmi Bosznia iránt. Legjobb írásai ebben a millióból valók: regényei, a Travnik-i krónika, a Híd a Dináron, elbeszélései, mint Az elátkozott udvar, A reszvai dombok, Hid a Zsepán stb. De ez a történetiség alakoskodás csupán, mimikri, mert állandóan magáól, elfojtott szenvedélyeiről vall. Így mutatja ki az esszé írója, hogy szinte az egész andrići életmű benne van már a fiatalkori Ex ponto című lírai prózában, és egész sor példával bizonyítja ezt. Fiatalkorának démonjai jelennek meg a történelmi és mitológiai ruhákban. Mindenhol a lélek rémületét látjuk, állapítja meg a kritikus bárhol nyitjuk is fel az

író könyveit Mindenhol a Rossz uralkodik, amely démoni erővel ül az emberek, különösen pedig az író lelkén. És az emberek védekeznek, építenek: a drinai hid az Ember műve, és ez állja az időt, amíg körülötte az elmúlás szele fúj.

A kritikus másik felfedezése az Idegennek camusi értelemben vett jelenléte. Hősei mind idegenek világukban, mind elvágynak belőle és bezárt rabként keresi a rést, hogy meneküljön. A Tavnáki krónika ebben az értelemben talán a legjellemzőbb, a valóságos idegen és a lélekben idegen emberek találkoznak itt össze.

A részletek gazdag elemzésén túl találunk a könyvben néhány igen jellemző meghatározást is az íróól. Így emelkedett műve a mitikusnak és pszichológusnak páratlan találkozásáig, ehhez azonban hozzájárul a történelmi iránti vonzalma is, és m'ndezt a költői szó varázsába tudta transzponálni...»

A könyvben a legnagyobb helyet az író lélekrajzának elemzése foglalja el (a fiatalkori szerelem, amiből a kritikus ezt levezeti), csak sajnálnunk kell, hogy kevesebb fényt derít az írónak és korának összefüggésére.

